

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, ЕТНОЛОГІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету історії та
міжнародних відносин
/Віталій АНДРЕЙКО/
«30» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ЄВРОПЕЙСЬКЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: ІСТОРІЯ, ЛЮДИНА,
СУСПІЛЬСТВО**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	034 Культурологія
Освітня програма	Культурологія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Європейське Середньовіччя: історія, людина, суспільство» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 034 Культурологія, освітньої програми «Культурологія».

Розробник: Гуцул В. М., к.і.н., доцент кафедри археології, етнології та культурології ФІМВ

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри археології, етнології та культурології

протокол № 11 від «9» червня 2023 р.

Завідувач кафедри Надія КЕРЕЦМАН

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 8 від «30» червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150	2	2
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 5	3	3
	Лекції:	
	50	16
	Практичні (семінарські):	
	24	6
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	76	128

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Європейське Середньовіччя: історія, людина, суспільство» є всебічне та ґрунтовне вивчення історії середніх віків – наукової дисципліни, яка вивчає процес формування європейського Середньовіччя, історичного періоду зародження, власне, Європи із наголосом на цивілізаційні особливості регіону.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальних:

ЗК – 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК – 3 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК – 4 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК - 6 Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК - 9 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК - 12 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

Фахових:

ФК - 1 Здатність презентувати результати професійної діяльності в усній та письмовій формі, надавати відповідну аргументацію.

ФК - 3 Здатність критично аналізувати культурні явища та процеси з використанням загальнонаукових та спеціальних наукових методів;

ФК - 4 Здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо).

ФК - 9 Здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об'єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Європейське середньовіччя: історія, людина, суспільство» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

Шифр НД за ОП

ОК 01 Вступ до спеціальності

Шифр НД за ОП

ОК 07 Стародавній світ: історія, людина, суспільство

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Культурологія**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їх аргументацію.	ПРН-1
Розуміти чинники культурної динаміки, принципи періодизації культурних процесів, їх специфічні риси та характеристики.	ПРН-7
Інтерпретувати культурні джерела (речові, друковані, візуальні, художні) з використанням спеціальної літератури та визначених методик, аргументовано викладати умовиводи щодо їх змісту.	ПРН-8
Визначати, формулювати та аргументувати власну громадянську та професійну позицію щодо актуальних суспільних питань.	ПРН-16

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Європейське середньовіччя: історія, людина, суспільство**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Вміти висловлювати свої думки, аргументовано їх обґрунтувати	ПРН-1
Знати історичні умови генези, розвитку європейського середньовіччя, принципи його періодизації, регіональні особливості.	ПРН-7
Вміти інтерпретувати письмові, художньо-образотворчі (візуальні, речові) джерела з європейського середньовіччя з використанням спеціальної літератури та аргументовано викладати умовиводи щодо їх змісту.	ПРН-8
Визначати, формулювати та аргументувати власну громадянську та професійну позицію щодо актуальних питань збереження культурної мистецької спадщини	ПРН-16

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: реферати, ессе, колоквіуми, іспит

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступи на семінарських заняттях, виконання практичних завдань, проведення колоквіуму, тестування тощо. Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на практичних заняттях, консультаціях, захисту реферату.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота. Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4					50	100
-	15	15	20						

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8					50	100
10	10	10	10						

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	20	5	20
Презентація	1	10	1	10
Реферат	1	10	1	10
Колоквіум	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмові відповіді на питання, тестові завдання трьох рівнів складності. За кожен правильну відповідь на теоретичні завдання 12 б., на тестові завдання: першого рівня – 1 балів, другого рівня – 3 балів, третього рівня – 5 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою (іспит)	Критерії знань
A	90-100	відмінно	Студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення навчальних першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок.

B	82-89	добре	Студент добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, вільно володіє державною мовою; але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного завдання.
C	74-81		
D	64-73	задовільно	Студент в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у студента невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю.
E	60-63		
FX	35-59	незадовільно	Студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.
F	0-34		

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет і завдання курсу

Походження і зміст терміну «Середні віки», «феодалізм». Історичне поняття Західної Європи. Проблеми періодизації. Умовність періодизації. Цивілізаційні особливості західноєвропейського Середньовіччя. Середньовіччя і сучасність. Медієвістичні джерела.

Тема 2. Зародження цивілізації Заходу

Кінець Античності і початок Середньовіччя. Проблема переходу від Античності до Середньовіччя в історіографії. Соціально-економічна, політична ідеологічна криза в Римській імперії та її причини. Світ варварів (германський і кельтський «світи»). Велике переселення народів. Падіння Західної Римської імперії. Варварські королівства на території Римської імперії. Римська імперія на Сході. Юстиніан Великий.

Франкське королівство. Держава Меровінгів. Населення і центри проживання. Сімейні структури і поселення. Економічна структура. Виникнення ранньофеодальної держави у франків та її територіальне зростання. Центральне та місцеве управління. Послаблення центральної влади при наступниках Хлодвіга. Подріблення держави. Об'єднання королівства майордомами Австразії.

Тема 3. Консолідація Заходу

Держава Каролінгів. Пипініди. Бенефіційна реформа Карла Мартела, її соціальні передумови та наслідки. Аграрний переворот. Пипін Короткий. Початок доби Каролінгів. Правління Карла Великого. Завоювання. Творення Першої Європи. Імперська політика. Політична організація Каролінгської держави. Королівська влада. Законодавство. Судочинство. Організація війська. Фіскальна система. Територіально-адміністративний поділ. Церковна політика. Місцеве управління. Каролінгське відродження. Розпад імперії Карла Великого. Причини та наслідки процесу. Верденський поділ.

Тема 4. Європа в кінці Раннього Середньовіччя

Демографічні процеси. Життєве середовище середньовічного суспільства. Особливості знярядь праці, навичок і організації праці до кінця раннього середньовіччя. Матеріальна культура в V-VII ст. Прогрес продуктивних сил в VIII-XI ст.

Розвиток феодальної системи. Поява нових держав. Народження Франції, Німеччини та Італії. Іслам та арабська експансія. Початок Реконквісти і поява християнських держав Піренейського півострова. Мусульманська Іспанія. Північна Європа в IX-XI ст. Британія та Англія. Вікінги. Датська імперія.

Тема 5. Експансія Заходу

Продуктивні сили суспільства Західної Європи XI-XIII ст. Демографічні процеси. Тривалість життя, статево-вікова характеристика, індекс шлюбності, міграційні процеси, конфесійна та етнічна картина. Життєве середовище середньовічного суспільства. Особливості знярядь праці, навичок і організації праці. Матеріальна культура. Прогрес продуктивних сил. Розквіт феодалізму і продуктивних сил в XI-XIII ст.

Середньовічне місто. Шляхи феодального містоутворення. Типологічні зони середньовічного урбанізму. Темпи містоутворення. Етапи містобудування. Типологічні особливості середньовічного міста. Міська демографія. Комунальний рух: форми, регіональна специфіка, основні права і привілеї. Становлення міського самоуправління. Середньовічне бюргерство.

Економічна структура міста. Форми організації ремесла. Цехи. Нові форми організації торгівлі. Торгові зони. Центри європейської торгівлі.

Хрестові походи. Причини, сутність, учасники, цілі. Держави христоносців на Сході. Духовно-рицарські ордени. "Північні" хрестові походи. Пізні Хрестові походи. Протириччя між Західною Європою і Візантією. Історична роль Хрестових походів.

Еволюція держави і права в середньовічній Європі. Феодальна роздрібленість. Право приватної війни і миру. Причини і фактори політичної централізації. Європейські королівства. Універсалістські тенденції у політичному розвитку країн Європи. Імперія і папство. Становлення і розвиток нової форми правління - станово-представницької монархії. Дві основні сторони станового представництва: посилення королівської влади та оформлення і ріст політичного впливу станів. Основні функції станового представництва. Управління: право і суспільство.

Тема 6. Криза цивілізації Заходу

Кінець Латинської імперії. Призупинення Реконкісти.

Чорна смерть 1348-1350. Демографічні зміни. Сеньйоріальна реакція. Сільське господарство. Консервативний та прогресивний шлях розвитку. Кінець залежності селян. Суспільні зміни і продуктивні сили в XIV-XV ст. Поява нових форм організації праці. Особливості і наслідки розвитку продуктивних сил до кінця XV ст.

Європейські королівства. Посилення процесів централізації. Королівське право. «Авіньйонське полонення пап». Зміни в розстановці сил на міжнародній арені. Загострення англо-французьких протиріч. Столітня війна. Універсалістські тенденції. Епоха уній. Експансія турків-османів. Доля Візантійської імперії та Європа. Проблеми війни і миру. Католицька Європа і зовнішній світ.

Тема 7. Людина Середньовіччя

«Ментальність» як культурологічна категорія. Особливості світосприйняття середньовічної людини. Час та історія. Простір і територія. Індивід. Сім'я. Суспільство. Дитина і дитинство. Жінка. Сексуальність. Кохання. Душа і Гріх. Тіло і тілесність. Хвороби і смерть. Праця і свято. Влада і право. Світ емоцій: страхи, надії, радість, смуток, щастя. Краса та її сприйняття.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі:				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
3-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Предмет і завдання курсу	18	4				14
Тема 2. Зародження цивілізації Заходу - Кінець Античності і початок Середньовіччя - Франкське королівство	18	6	4			8
Тема 3. Консолідація Заходу - Початок консолідації Заходу	10	4	2			4
Тема 4. Європа в кінці Раннього Середньовіччя	26	6	6			14
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	74	22	12			40
Модуль 2						
Тема 5. Експансія Заходу - Продуктивні сили суспільства Західної Європи XI-XIII ст. - Середньовічне місто - Хрестові походи - Європейські королівства у Високому Середньовіччі	52	16	10			26
Тема 6. Криза цивілізації Заходу	10	4				6
Тема 7. Людина Середньовіччя	12	6	2			4
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	76	28	12			36
Разом за семестр	150	50	24			76

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
3-й семестр						
Тема 1. Предмет і завдання курсу	26	2				24
Тема 2. Зародження цивілізації Заходу - Кінець Античності і початок Середньовіччя - Франкське королівство	16	4	2			10
Тема 3. Консолідація Заходу - Початок консолідації Заходу	16	2	2			12
Тема 4. Європа в кінці Ранняго Середньовіччя	28	2				26
Тема 5. Експансія Заходу - Продуктивні сили суспільства Західної Європи XI-XIII ст. - Середньовічне місто - Хрестові походи - Європейські королівства у Високому Середньовіччі	42	2	2			38
Тема 6. Криза цивілізації Заходу	12	2				10
Тема 7. Людина Середньовіччя	10	2				8
Разом за семестр	150	16	6			128

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Світ варварів за даними джерел	2	
2	Тема 2. Григорій Турський «Історія франків» як джерело	2	
3	Тема 3. Правління Карла Великого за життєписом Ейнгарда	2	2
4	Тема 4. «Епоха вікінгів»	2	
5	Тема 5. Замок та його мешканці	2	2
6	Тема 6. Васалітет	2	
7	Тема 7. Топографія середньовічного міста	2	2
8	Тема 8. Свята і видовища в середньовічному місті.	2	
9	Тема 9. Перші хрестові походи	2	
10	Тема 10. Велика хартія вольностей	2	
11	Тема 11. Технічні здобутки середньовічної Європи	2	
12	Тема 12. Людина Середньовіччя	2	

Разом	24	6
--------------	----	---

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Історіографія історії середніх віків(на вибір студента наукова спадщина історика-медієвіста)	6	12
2	Джерела з історії середніх віків (колоквіум)	8	12
3	Західна Європа на межі античності і середньовіччя: - криза в Римській імперії; - розклад первіснообщинного ладу у давніх германців; - велике переселення народів; - проблеми генезис феодалізму в історіографії.	4	10
4	Розвиток феодалізму у Франкському королівстві: - франки до їх вторгнення у Галлію; - етапи творення франкської держави за Хлодвіга; - церква у Франкській державі; - завойовницькі походи Карла Великого	4	6
5	Генега феодалізму у Візантії: - завойовницькі походи Юстиніана I - зовнішня політика Ісаврів, імператорів Македонської династії, Комнінів.	4	6
6	Західна Європа в кінці раннього середньовіччя: - побут та звичаї феодалів; - побут та повсякденне життя селян; хід експансії датчан та норвежців у „епоху вікінгів”	4	6
7	Продуктивні сили суспільства Західної Європи раннього середньовіччя: - знаряддя праці, організація праці, засоби пересування синтезної зони генезис феодалізму; - знаряддя праці, організація праці, засоби пересування безсинтезної зони генезис феодалізму;	4	6
8	Міжнародні відносини раннього середньовіччя: - Візантія і варвари в період Великого переселення народів; - Візантія і варварські королівства; - Рим і Константинополь: союз чи протистояння; місіонерство та міжнародні відносини	4	6
9	Виникнення і ріст середньовічних міст: - зовнішній вигляд середньовічного міста, типи міської забудови (регіональний аспект); - наукове дослідження медієвіста-урбаніста (на вибір студента)	2	4
10	Хрестові походи: - джерела з історії хрестових походів (колоквіум);	4	4

	- пізні хрестові походи: причини, учасники, хід, наслідки		
11	Франція XI-XV: - Прованс і альбігойська єресь; - селянські виступи Пізнього середньовіччя; - хід, основні етапи Столітньої війни	2	4
12	Англія XI-XV: - громадянська війна середнини XIII ст.; - повстання Уота Тайлера та Джека Кеда; - війна Білої та Червоної троянд	2	4
13	Німеччина XI-XV: - „боротьба за інвеституру”; - німецька східна колонізація; - соціальна боротьба XIV-XV ст.	2	4
14	Італія XI-XV: - комунальний рух в Італії; - апостольська єресь та повстання Дольчіно; - типологія сеньйорального режиму	2	4
15	Країни Піренейського півострова XI-XV: - хроніка Реконкісти, найбільші битви, облоги міст; - особливості міського права (фуеро); - католицька церква в Іспанії	2	4
16	Скандинавські країни XII-XV: - війна Данії з Ганзою; - повстання Енгельбректа Енгельбректссона	2	4
17	Візантійська імперія XI-XV: - латинська Романія; - громадянська війна і повстання зілотів	2	4
18	Продуктивні сили суспільства Західної Європи XI – XV: - винайдення і використання пороху; - винайдення книгодрукування; - технічна думка і наукові знання класичного середньовіччя	4	6
19	Еволюція держави в середньовічній Європі до кінця XV: - феодална роздрібленість; - особливості формування станового представництва у Англії; - особливості формування станового представництва у Франції.	2	4
20	Соціальна боротьба в середньовічній Європі: - соціальний розбій (Робін Гуд); - селянські війни XIV-XV ст.; - соціальна боротьба у містах.	2	4
21	Міжнародні відносини в Західній Європі в XI-XV: - Гасконські війни; - Хроніка Столітньої війни; - Європа і країни Сходу	4	6
22	Людина Середньовіччя	6	8
	Разом	76	128

На самостійну роботу виносяться ґрунтовне вивчення одного літературного твору (10 балів) і однієї монографії (10 балів) із вказаних у матеріалах до семінарських занять, проведення наукових семінарів-презентацій (20 балів), підготовка реферату (10 балів).

Реферат готується у випадку пропущених семінарських занять, а також по окремих темах. Його оформлення повинно відповідати наступним вимогам:

- на титульній сторінці має бути зазначено, що це „Реферат з історії середніх віків”, який підготував (ла) студент (ка) другого курсу історичного факультету стаціонарного відділення (прізвище та ініціали);
- обсяг реферату 7-10 стор. (бажано у друкованому вигляді);
- в кінці реферату має бути вказана використана література;
- наприкінці реферату студент повинен зробити самостійні висновки;
- технічні вимоги: формат паперу А4 (білого кольору), інформацію фіксувати тільки на одному боці аркушу, поля (верхнє, нижнє та лїве – 2 см, праве – 1 см), шрифт „TimesNewRoman”, розмір – 14, інтервал – 1,5;
- реферат слід здати викладачеві, або методисту на кафедрі електронною поштою.

Теми рефератів:

Студенти для підготовки рефератів можуть на вибір за своїм уподобанням обрати характеристику літературного твору, архітектурного комплексу, скульптурної групи, книжкових мініатюр, іконопису, фресок, мозаїки і т.ін. із названого, перерахованого в курсі на лекціях і семінарських заняттях.

Питання, що виносяться на іспит

1. Зміст термінів «середні віки» та «феодалізм».
2. Історичне місце західноєвропейського феодалізму та цивілізаційні особливості регіону.
3. Основні види джерел з історії Середньовіччя.
4. Соціальні інститути феодального світу: община і вотчина.
5. Основні риси феодалізму як суспільної системи
6. Періодизація епохи середньовіччя в Західній Європі.
7. Феодальна ієрархія.
8. Велике переселення народів.
9. Типологічні зони генези феодалізму в Європі та фактори активізації феодального синтезу.
10. Варварські королівства. Особливості.
11. Франкське королівство Меровінгів.
12. Імперія Карла Великого.
13. Типологічні особливості соціально-економічного і політичного розвитку Візантії раннього середньовіччя.
14. Візантія в правління Юстиніана I.
15. Західно-Франкське королівство IX-XI ст.
16. «Римська імперія» Оттонів
17. «Епохи вікінгів» в середньовічній історії Західної Європи: причини, загальний характер.
18. Еволюції держави у англосаксів. Альфред Великий (871-899/900).
19. Мусульманське завоювання Іспанії. Початок Реконкісти.
20. Мусульманська Іспанія.
21. Середньовічне місто: причини появи.
22. Типологія середньовічного урбанізму.
23. Сутності, етапи, форми та наслідки комунального руху у Західній Європі.
24. Цехова організація ремесла в середньовічному європейському місті.
25. Розвиток та організація торгівлі в Західній Європі класичного середньовіччя.

26. Хрестові походи: сутність, причини, характер, наслідки
27. Перші чотири хрестові походи та їх результати
28. Франція в XI-XIII ст. Фактори централізації.
29. Внутрішня та зовнішня політика Людовіка IX Святого (1226-1270).
30. Внутрішня та зовнішня політика Філіпа IV Красивого (1285-1314).
31. Структура станового представництва у Франції.
32. 100-літня війн: причини, особливості, характер, основні етапи, наслідки.
33. Соціально-економічний та політичний розвиток Франції в правління Людовіка XI (1461-1483).
34. Наслідки норманського завоювання Англії. Вільгельм I.
35. Внутрішня та зовнішня політика Генріха II Плантагенета (1154-1189).
36. Політичний розвиток Англії в XIII ст.
37. Особливості англійського парламенту.
38. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Англії в XIV - XV ст.
39. Причини, сутність та наслідки боротьби за інвеституру між папством та імперією.
40. Сутність італійської політики Штауфенів та її наслідки.
41. Німецька «східна колонізація». Етапи, сутність, методи, наслідки.
42. Основні риси політичного розвитку Німеччини XIV-XV ст. «Золота булла» Карла IV.
43. Становлення міських комун в Північній та Середній Італії.
44. Особливості державного устрою в містах-державках Північної та Центральної Італії в XIII-XV ст.
45. Основні етапи Реконкісти в XI-XV ст.
46. Особливості соціально-економічного і політичного розвитку Іспанії в XI- XV ст.
47. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку в Скандинавських країнах в XII-XIV ст.
48. Причини і наслідки падіння Візантійської імперії.
49. Демографічні процеси в Західній Європі в V-XV ст.
50. Продуктивні сили суспільства Західної Європи до кінця XV ст.
51. Етапи еволюції держави в Західній Європі V-XV ст.
52. Основні напрямки розвитку міжнародних відносин XI- XV ст.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються різноманітні демонстраційні матеріали: фрагменти публікацій, джерельної літератури, що сприяють формуванню повного уявлення про культурний феномен; візуальний ряд (репродукції). Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів (ноутбук, проектор).

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова література

1. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія. Упорядник М.О.Рудь: Навч. посібник. К.: Либідь, 2005. 656 с.
2. Історія середніх віків. Тематична хрестоматія. Одеса: ПНПУ, 2014. 170 с.
3. Крижанівська О.О., Крижанівський О. П. Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій: Навч. посібник. Київ: Либідь 2002. 368 с.

Допоміжна література

1. Августин, Святий. Сповідь / Пер. з латини Ю.Мушака. Київ: Основи, 1996. 319 с.

2. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів: Вид-во УКУ, 2002.
3. Блок М. Феодальне суспільство. – Будь-яке видання.
4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV-XVIII ст.. Пер. з фр. Григорія Філіпчука. Київ: Основи. 1997. Т. 1-3.
5. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Кн. 1. Простір та історія. Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ: Вид-во Жупанського, 2013.
6. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Кн. 2. Люди і речі. Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ: Вид-во Жупанського, 2014.
7. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Кн. 3. Люди і речі. Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ: Вид-во Жупанського, 2017.
8. Дейвіс Н. Європа. Історія. Пер. з англ. П.Таращук, О.Коваленко. К.: Основи, 2001.
9. Дюбі Ж. Доба соборів (Мистецтво та суспільство 980-1420 років). Пер. з фр. Григорій Пилипчук, Зоя Борисюк. Київ: Юніверс, 2003.
10. Зайбт Ф. Блиск і вбогість Середньовіччя. Історія з початком і кінцем. Пер. з нім. Х.Назаркевич, наук. ред. Ростислав Паранько. Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2009. 512 с.
11. Історія Візантії. Вступ до візантистики. За ред. С.Б.Сорочанаї Л.В.Войтовича. – Львів: Вид-во «Апріорі», 2011.
12. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани. За ред. Умберто Еко. Київ: Вид-во Жупанського,
13. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста. За ред. Умберто Еко. Київ: Вид-во Жупанського,
14. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Експедиції. Торгівля. Утопія. За ред. Умберто Еко. Собори. Лицарі. Міста. За ред. Умберто Еко. Київ: Вид-во Жупанського,
15. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торгівля. Поети. За ред. Умберто Еко. Київ: Вид-во Жупанського,
16. Історія європейської ментальності За ред. Петера Дінцельбахера. Пер. з нім. Володимир Кам'янець. Львів: Літопис, 2004. 720 с.
17. Курціус Е.Р. Європейська література і латинське середньовіччя. Пер. з нім. Анатолій Онишко. – Львів: Літопис, 2007. 752 с.
18. Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовічного Заходу. Будь-яке видання.
19. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява Пер. з фр. Львів: Літопис, 2007.
20. Лінч Дж. Середньовічна церква. Коротка історія Пер. з англ. К., 1994.
21. Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.
22. Ружмон Дені де. Любов і західна культур Пер. з фр. Ярина Тарасюк. Львів: Літопис, 2000. 304 с.
23. Тойнбі А. Дослідження історії. Скорочена версія томів I-X Д.Ч.Сомервелла. В 2 т. К., 1995.
24. Туркало Я.К. Нарис історії Вселенських соборів. (325-787). Брюссель: Літературно-наукове товариство. 1974.
25. Хома І. о. Нарис історії Вселенської церкви- Львів, 1995.
26. Шивельбуш В. Смаки раю: Соціальна історія прянощів, збудників та дурманів Пер. з нім. Юрка Прохаська. К.: Вид-во «Часопис «Критика», 2007.– 255 с.
27. Шмітт Ж.-К. Сенс жесту на Середньовічному Заході. Харків, 2002.

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)